

СУЧАСНИЙ СТАН БІРЖОВОГО ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

А. С. Кравченко, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування
України

У статті розглянуто теоретичні, методологічні та прикладні засади функціонування біржового фондового ринку України. Проаналізовано сучасний стан біржового фондового ринку України, визначено проблеми розвитку вітчизняного біржового фондового ринку.

Ключові слова: біржовий фондовий ринок, капіталізація лістингових компаній, акції, облігації.

Постановка проблеми. Біржовий фондовий ринок є важливою і невід'ємною ланкою фінансової системи кожної країни, на якому відбувається мобілізація й трансферт товарно-фінансових потоків. Становлення ефективного біржового фондового ринку є необхідною передумовою розвитку вітчизняної економіки. Сьогодні зазначений ринок знаходиться на етапі свого становлення та значно відстає у розвитку біржових фондових майданчиків економічно розвинутих країн. В Україні існують проблеми у формуванні високоліквідного та достатньо капіталізованого біржового фондового ринку. З огляду на це, питання сучасного стану біржового фондового ринку України є надзвичайно актуальним.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідженню питання стану біржового фондового ринку присвячені праці вітчизняних та іноземних науковців, таких як: В. Базилевич, О. Барановський, З. Варналій, В. Корнеєв, О. Корнійчук, З. Лапішко, І. Лютий, В. Мінькова, В. Міщенко, О. Мозговий, С. Науменкова, Р. Перепелиця В. Шелудько, І. Школьник, Ф. Ален, В. Берг, Дж. Долан, К. Форбс, У. Шарп та інші. Проте, на практиці існує значна кількість питань, які потребують вирішення та подальшого дослідження.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є наукові положення як фундаментальних, так і прикладних досліджень у галузі біржової діяльнос-

ті, наукові праці вітчизняних та іноземних вчених. В роботі застосовано такі методи дослідження: загальнонаукові, абстрактно-логічні, економіко-математичні, аналітичні, аналізу, синтезу, монографічний, графічний, порівняння тощо.

Мета дослідження. Виявлення проблем функціонування, аналіз сучасного стану біржового фондового ринку України, обґрунтування теоретико-методологічних засад його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Біржовий фондовий ринок – це механізм економічних відносин фондових бірж (організаторів торгівлі) та суб'єктів фінансових ринків щодо перерозподілу фінансових ризиків та забезпечення трансферту фінансових потоків. На зазначеному ринку формуються ціни (під впливом попиту та пропозиції) на цінні папери, які пройшли процедуру допуску до торгів (лістинг) на фондових біржах. У економічно розвинених країнах біржовий фондовий ринок виступає джерелом фінансування значної частини учасників організованого ринку та виступає індикатором економіко-політичного стану країни.

Біржовий фондовий ринок в Україні повільно розвивається, про що свідчать тенденції незначного збільшення обсягів біржових контрактів на організаторах торгівлі, та значно відстає від торговельних фондових майданчиків економічно розвинутих країн світу. В Україні випуск та обіг цінних паперів контролює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Не зважаючи на недостатньо розвинений біржовий фондовий ринок України, за досліджуваний період спостерігалось збільшення загального обсягу випусків емісійних цінних паперів (зокрема акцій), зареєстрованих НКЦПФР у січні-серпні 2017 року, становив 104 364,38 млрд грн (зареєстровано 79 випусків акцій), що більше на 61 540,43 млрд грн порівняно з відповідним періодом 2016 року (42 823,95 млрд грн) (рис. 1). Це було наслідком підвищення ділової активності в зазначений період та знецінення гривні (підвищення вартості цінних паперів).

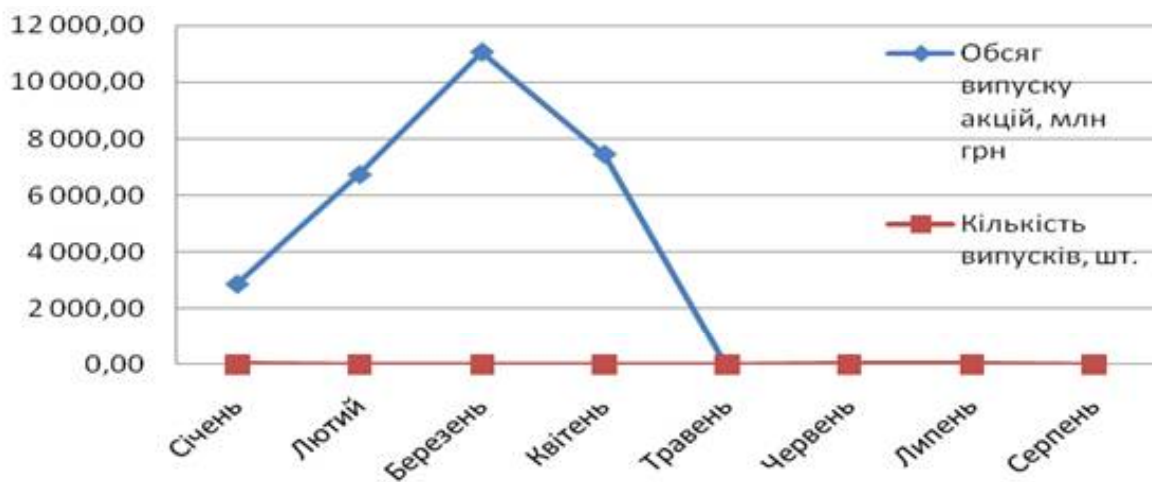

Рис.1 Динаміка обсягів випусків акцій, зареєстрованих НКЦПФР протягом січня-серпня 2017 року

*Джерело: розраховано за даними [2]

Стосовно облігацій переважала тенденція щодо зменшення обсягів емісії, чому передувала недовіра учасників ринку до державних та приватних підприємств. А отже, динаміка НКЦПФР зареєстровано 64 випуски облігацій протягом січня-серпня 2017 року підприємств на суму 3 737,41 млрд грн. Обсяг зареєстрованих випусків облігацій підприємств зменшився на 2 299,38 млрд грн порівняно з аналогічним періодом 2016 року (6 036,79 млн грн.) (рис. 2).

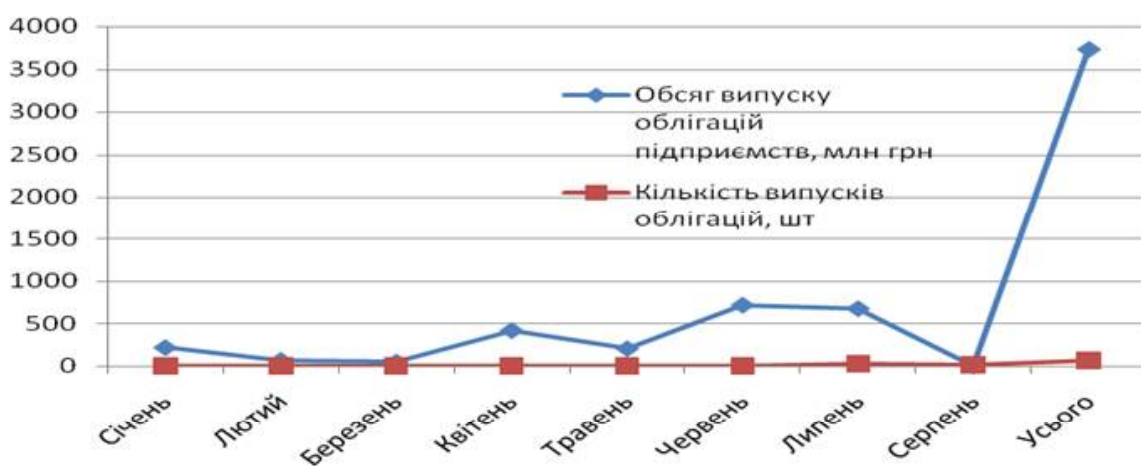

Рис.2 Динаміка обсягів випусків облігацій, зареєстрованих НКЦПФР протягом січня-серпня 2017 року

*Джерело: розраховано за даними [2]

За досліджуваний період на біржовому фондовому ринку України спостерігалась тенденція зменшення обсягів укладених контрактів. Відповідно за результатами торгів на організаціях торгівлі обсяг біржових контрактів з цінними паперами протягом січня-серпня 2017 року становив 131 820,68 млн грн. Протягом січня-серпня 2017 року обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаціях торгівлі зменшився на 11,3% порівняно з показниками аналогічного періоду 2016 року (148 597,74 млн грн.). Негативна тенденція розвитку біржового фондового ринку, зумовлена економіко-політичною нестабільністю в країні та недовірою до прогностичних показників фінансового стану приватних та державних підприємств.

На біржовому фондовому ринку України існує проблема достатньої ліквідності та капіталізації (рис.3). Капіталізація лістингових компаній фондового ринку станом на 31.05.2017 року склала 12,21 млрд грн, що менше на 14,69 млрд грн. (26,90 млрд грн станом на 31.05.2016 р.). Гальмують розвиток біржового фондового ринку України недовіра до судової системи та високий рівень корупції.

В Україні переважний обсяг торгів цінними паперами (майже 90%) відбувається на позабіржовому ринку (в «тіні») (рис.4), у країнах з розвинутою економікою значна частина цінних паперів обертається на фондових біржах. Наріжним каменем розвитку біржового фондового ринку України для підприємств є: проблема проходження етапів IPO (першого публічного розміщення акцій), отримання достатнього кредитного рейтингу, визначеного незалежними іноземними аудиторськими компаніями тощо.

Нестабільна економічна та політична ситуація в країні негативно вплинула на обсяги торгів на фондових біржах України. З січня по серпень 2017 року обсяг становив близько 104 364,38 млн грн, що на 41% менше, ніж за підсумками аналогічного періоду 2016 року. З січня по жовтень 2017 року спостерігався найбільший обсяг обороту державних облігацій (чому слугувала ділова активність на зазначеному сегменті ринку) та найменші інвестиційні сертифікати та деривативи (табл.1), що ілюструє не розвиненість біржового фондового ринку України, зокрема інститутів спільного інвестування.

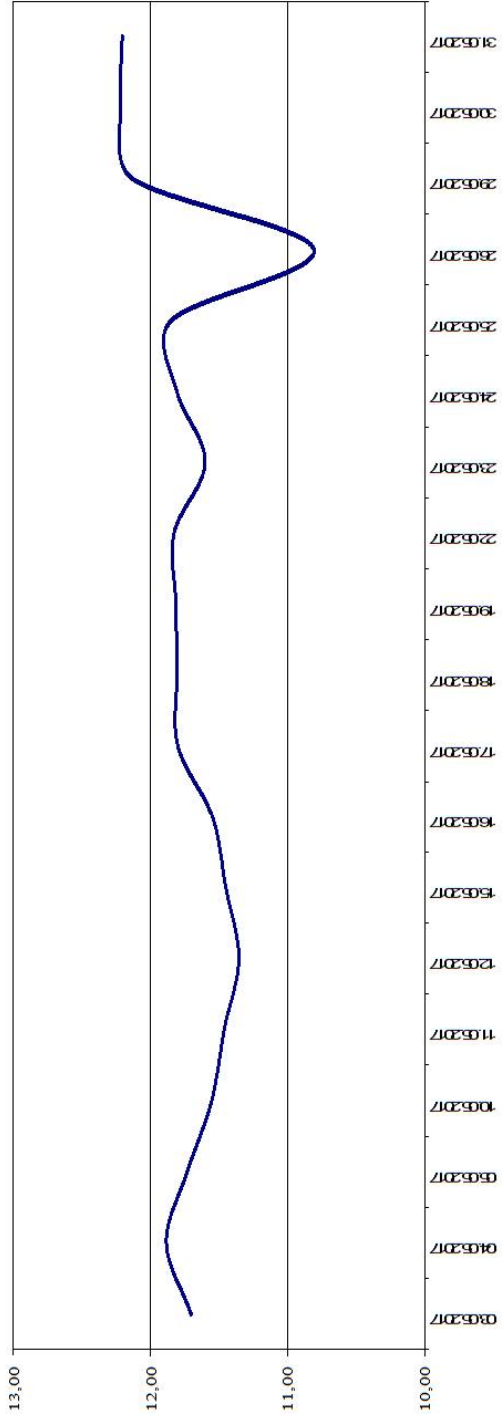

Рис.3. Капіталізація лістингових компаній фондового ринку за травень 2017 року, млрд грн

*Джерело: розраховано за даними [2]

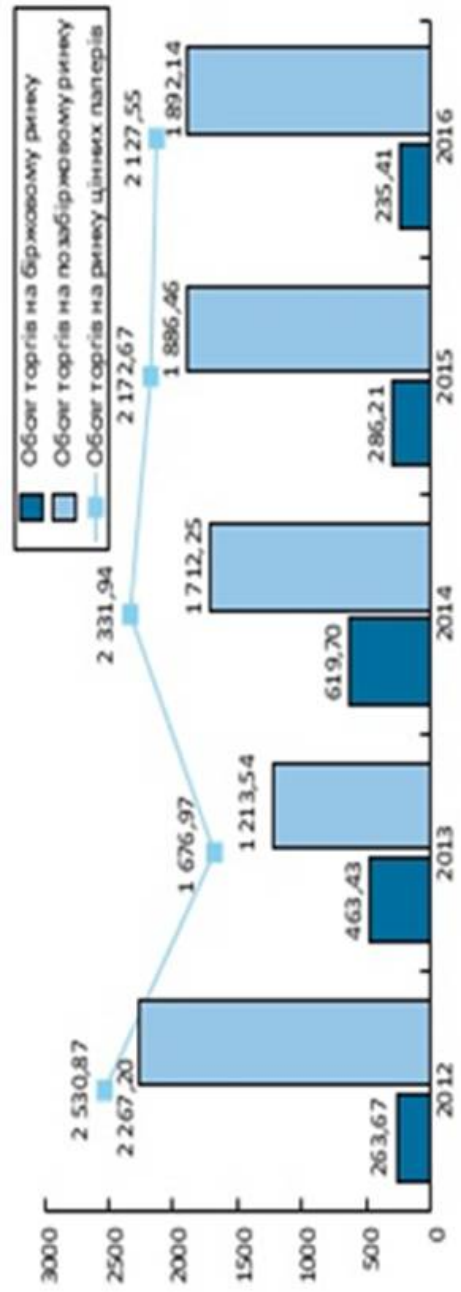

Рис. 4. Динаміка торгів на фондовому ринку України з 2012 по 2016 рр..

*Джерело: розраховано за даними [2]

Серед організаторів торгів за досліджуваний період найбільш успішним виявились: ФБ Перспектива, на якій було здійснено близько 65% загального обсягу угод (переважно угоди з ОВДП 68%), частки ФБ ПФТС та УБ в загальному обсязі біржових угод організаторів торгівлі склали відповідно: угоди з ОВДП - 99 % та угоди з акціями - 96% . Проте, фондові біржі України переважно функціонують не як постійно діючий організований ринок, а як аукціонні будинки.

Таблиця 1

Обсяг укладених контрактів на цінні папери на фондових біржах України з січня по жовтень 2017 року, млн грн

Організатор торгівлі	Акції	Облігації підприємств	Державні облігації України	Інвестиційні сертифікати	Деривативи	Усього
ІННЕКС	144,70	0,01	0,00	0,08	0,00	144,79
КМФБ	6,59	75,16	0,00	0,00	0,00	81,75
Перспектива	2,46	1234,72	103832,55	7,00	955,46	106022,00
ПФТС	3041,15	1976,75	48892,11	0,50	0,00	53910,53
УБ	1434,78	767,56	216,17	29,33	1782,29	4230,16
УМВБ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Універсальна	0,00	0,60	0,00	0,00	398,60	399,20
УФБ	0,59	0,30	0,00	0,28	0,00	1,17
Усього	4630,27	4055,10	152940,83	37,19	3136,35	164788,67

*Джерело: розраховано за даними [2]

Проблемами розвитку біржового фондового ринку України є: відсутність біржової культури; низький рівень застосування новітніх технологій та механізмів електронної біржової торгівлі; низький рівень капіталізації та ліквідності ринку, негативний політичний та економічний стан країни, законодавче поле біржової діяльності тощо.

Розвиток біржового фондового ринку України пов'язаний з: формуванням глобального біржового фондового ринку; універсалізацією діяльності; застосуванням новітніх технологій і механізмів біржової електронної торгівлі; об'єднанням депозитарних, клірингових та розрахункових систем; відносинами біржового фондового ринку України зі світовим.

Висновки. Дослідження сучасного стану біржового фондового ринку України показало: тенденції зниження обсягів торгів на фондових біржах; недовіру інвесторів до приватних та державних підприємств України, зокрема їх фінансових показників; низький рівень ліквідності та капіталізації ринку; недовіру до судової системи; високий рівень корупції; проблема отримання достатнього кредитного рейтингу, проходження процедури ІРО; незадовільний економічний та політичний стан країни (порівняно з економічно розвиненими країнами).

Розвиток біржового фондового ринку Україні є нагальною потребою сьогодення, що передбачає вирішення проблем: незначної частки організаційного ринку, недостатньої капіталізації та непрозорості ринку, відсутності біржової культури, дефіциту фінансових ресурсів. Необхідно підвищити рівень ліквідності, оптимізувати рівень спекуляції, що позитивно вплине на волатильність ринку, розширити асортимент біржових інструментів, підвищити інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств. Налагодження діяльності фондових бірж в Україні дозволить їм розширити свою діяльність та провести інтеграцію в міжнародний ринковий простір, що стимулюватиме загальнонаціональний розвиток країни.

Список використаних джерел:

1. Загальний огляд фондового ринку України за січень-жовтень 2017 р. / Національний банк України. Генеральний департамент грошово-кредитної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document;jsessionid=29A85F8982CB77AB019563CDId=895095>.
2. Звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2016 та 2017 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.slideshare.net/NSSMC/2016-77829441>.
3. Інформаційне агентство «УНІАН» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.net>.
4. Проект програми розвитку фондового ринку України на 2015–2017 роки «Європейський вибір – нові можливості для прогресу та зростання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nssmc.gov.ua/fund/development/plan>.
5. Левус Н. Перспективи розвитку фондового ринку України / Н. Левус. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, Екф, 2015. – 42 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://libfor.com/index.php?newsid=783>.

А. С. Кравченко. Современное состояние биржевого фондового рынка Украины

В статье рассмотрены теоретические, методологические и прикладные основы функционирования биржевого фондового рынка Украины. Проанализировано современное состояние биржевого фондового рынка Украины, определены проблемы развития отечественного биржевого фондового рынка.

Ключевые слова: Биржевой фондовый рынок, капитализация листинговых компаний, акции, облигации.

A. Kravchenko. The current state of the exchange stock market of Ukraine

The article deals with theoretical, methodological and applied principles of functioning of the stock exchange market of Ukraine. The current state of the stock exchange market of Ukraine is analyzed, problems of development of the domestic stock market are determined.

Keywords: exchange stock market, capitalization of listing companies, shares, bonds.